

Wetenschappelijk Rekenen

Examen - Bacheloropleiding informatica

Theorie – 10 juni 2014

Naam :

1. (4 pt) Definieer, formuleer of omschrijf de volgende begrippen :

(i) het conditiegetal van een probleem :

(ii) QR-algoritme :

(iii) pseudo-inverse van een matrix :

(iv) adaptieve kwadratuur :

2. (3 pt) Stel dat je heel veel grote (stel dit aantal gelijk aan k) vierkante lineaire stelsels van n veranderlijken in n onbekenden moet oplossen, waarbij de overgrote meerderheid van de vergelijkingen (stel dit aantal gelijk aan $n - m$) telkens dezelfde zijn, m.a.w. we staan voor een probleem van de vorm

$$C_j x_j = c_j, \quad j = 1 \dots, k$$

waarbij elke x_j een $n \times 1$ kolomvector is. waarbij de $n \times n$ matrices C_j en de $n \times 1$ kolommatrices c_j schematisch geschreven kunnen worden als

$$C_j = \begin{pmatrix} A \\ B_j \end{pmatrix} \quad \text{and} \quad c_j = \begin{pmatrix} a \\ b_j \end{pmatrix}$$

waarbij A een $(n - m) \times n$ matrix en a een $(n - m) \times 1$ kolommatrix is en waar B_i een $m \times n$ matrix en b_i een $m \times 1$ kolommatrix is en waarbij $n \gg m$. Bvb. om de gedachten te vestigen kun je $k = 50$, $n = 500$ en $m = 1$ stellen. Dan moet je $k = 50$ stelsels oplossen die slechts in 1 vergelijking van elkaar verschillen.

- (i) Los dit probleem, louter gebruikmakend van de numerieke methoden die we in de cursus besproken hebben, op.

- (ii) Heb je bij de bovenstaande aanpak bedenkingen?

- (iii) Beschrijf, zonder in details van formules te treden, een algoritme dat met je opmerkingen rekening houdt.

3. (2 pt) Hoe heet het onderstaande algoritme? Waartoe dient het precies? Leg uit hoe het werkt en leg uit hoe je, eens convergentie is bereikt, het gezochte resultaat kunt vinden.

\mathbf{x}_0 = willekeurige vector (verschillend van $\mathbf{0}$)

for $k = 1, 2 \dots$

 Los op naar $\mathbf{y}_k : (\mathbf{A} - \sigma \mathbf{I}) \mathbf{y}_k = \mathbf{x}_{k-1}$

$\mathbf{x}_k = \mathbf{y}_k / \|\mathbf{y}_k\|_\infty$

end

4. (i) (2 pt) Een interpolatieveelterm van graad n door $n + 1$ gegeven punten (t_i, y_i) kan, afhankelijk van de gekozen basis, op verschillende manieren geconstrueerd worden. Bespreek 4 verschillende manieren.

(a) manier 1 :

(b) manier 2 :

(c) manier 3 :

(d) manier 4 :

- (ii) (1 pt) Waarin verschillen, wiskundig gezien, de 4 aldus bekomen interpolatieveeltermen? Waarin verschillen, vanuit numeriek standpunt, de 4 aldus bekomen interpolatieveeltermen?

5. (2 pt) Schrijf het Newton-Raphson schema, ter bepaling van de nulpunten van een scalaire vergelijking $f(x) = 0$, op. Leg uit, ook aan de hand van een tekening, hoe je aan die formule komt. Leg uit hoe je dit schema gebruikt wanneer je stelsels van vergelijkingen moet oplossen.

6. (2 pt) We bestuderen de Richardson extrapolatietechniek voor een functie $F(h) = a_0 + a_1 h^p + \mathcal{O}(h^r)$ waarbij $r > p$. Hierbij zoeken we een benadering voor $a_0 = F(0)$, en daarvoor gebruiken we een numerieke methode, voorgesteld door $F(h)$. Stel dat we F kennen voor h en h/q .

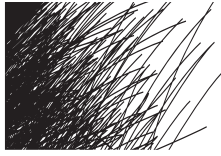
(i) (1 pt) Elimineer $a_1 h^p$ uit de bovenstaande formule, vertrekkend van de uitdrukkingen voor $F(h)$ en $F(h/q)$, zodat je komt tot een betere benadering a_0

(ii) (1 pt) Pas dit algoritme toe voor $q = 2$ bij $\int_a^b f(x) dx \approx M(f)$ waarbij $M(f) = (b - a) f(m)$ met $m = (a + b)/2$. Wat zijn p en r in deze formule? Hoe luidt de kwadratuurformule die je op die manier bekomt?

7. (4 pt)

- (i) (2 pt) Leg op een schematische wijze uit hoe een DFT kan gebruikt worden om ruis te elimineren uit een signaal van lengte $n = 2^m$. Bespreek de complexiteit van de bewerkingen die hierbij aan bod komen. Leg hierbij ook uit waarom de omweg via de DFT te verkiezen is.

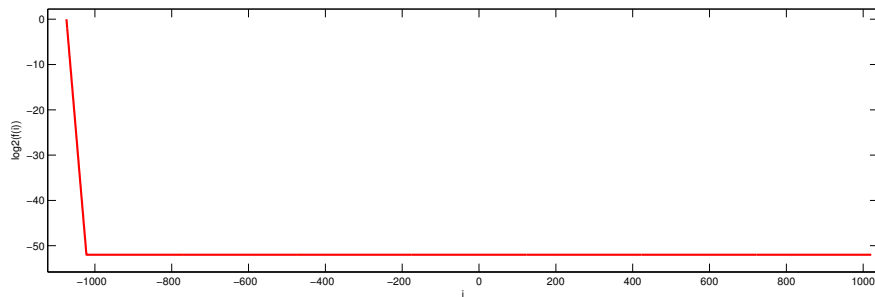
- (ii) (2 pt) Hoe ontstaat een DCT uit een DFT? Vermeld een voordeel van DCT t.o.v. DFT.

1. In de oefeninglessen hebben we gezien dat we de machine-epsilon bekomen bij het berekenen van $|3(\frac{4}{3} - 1) - 1|$. Beschouw de volgende functie:

$$f(i) = \left| \frac{3 \left(\frac{4 \cdot 2^i}{3} - 2^i \right) - 2^i}{2^i} \right|$$

waarbij i een geheel getal is. Deze functie is geïmplementeerd in het bestand `vraag1.m` en is te vinden op Indianio. Wanneer we bijvoorbeeld $f(0)$, $f(10)$ of $f(-20)$ evalueren bekomen we opnieuw de machine-epsilon, maar is dit het geval voor elke $i \in \mathbb{Z}$? De volgende grafiek toont alle eindige waarden van $f(i)$, na het nemen van de `log2`:

Verklaar het verloop van de grafiek als i de verzameling der gehele getallen doorloopt. Maak hierbij gebruik van IEEE-standaarden.

Oplossing: De breuk $\frac{4}{3}$ is niet exact voorstelbaar en er treedt een afrondingsfout op. Aangezien de waarden hier dicht bij 1 liggen komt de relatieve fout en de absolute fout overeen bij het berekenen van $|3(\frac{4}{3} - 1) - 1|$. Deze fout is gelijk aan de machine-epsilon.

Indien we vermenigvuldigen met 2^i komen de relatieve fout en absolute fout niet meer overeen (tenzij voor $i = 0$). Bijvoorbeeld voor $i = 100$:

```
>> x = abs((3.*(4.*(2.^100)/3-2.^100)-2.^100))
x =
    2.814749767106560e+14
```

Dit is een absolute fout, indien we delen door 2^{100} bekomen we de relatieve fout:

```
>> x / 2^100
ans =
    2.220446049250313e-16
```

Dit is opnieuw de machine-epsilon. De waarde van de machine-epsilon is 2^{-52} , wat overeenstemt met 52 beschikbare bits voor precisie. Dit verklaart waarom `log2(f(i))` gelijk is aan -52 voor het grootste deel van de eindige waarden.

Opmerking: de waarde van de machine-epsilon verschilt afhankelijk van welke definitie men toepast. Volgens de definitie in MATLAB is de machine-epsilon gelijk aan 2^{-52} . In de cursus gebruikt men een andere definitie en is de machine-epsilon gelijk aan $\frac{2^{-52}}{2} = 2^{-53}$.

$$\begin{aligned}
a e^2 + b \sin(-2) + c \cos(-2) &= 15.9 \\
a e^{0.6} + b \sin(-0.6) + c \cos(-0.6) &= 3.7 \\
a e^{-0.8} + b \sin(0.8) + c \cos(0.8) &= 7 \\
a e^{-2.2} + b \sin(2.2) + c \cos(2.2) &= 4 \\
a e^{-3.6} + b \sin(3.6) + c \cos(3.6) &= -4.4 \\
a e^{-5} + b \sin(5) + c \cos(5) &= -5.2
\end{aligned}$$

In matrixnotatie is dit

$$\begin{bmatrix} e^2 & \sin(-2) & \cos(-2) \\ e^{0.6} & \sin(-0.6) & \cos(-0.6) \\ e^{-0.8} & \sin(0.8) & \cos(0.8) \\ e^{-2.2} & \sin(2.2) & \cos(2.2) \\ e^{-3.6} & \sin(3.6) & \cos(3.6) \\ e^{-5} & \sin(5) & \cos(5) \end{bmatrix} \begin{bmatrix} a \\ b \\ c \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 15.9 \\ 3.7 \\ 7 \\ 4 \\ -4.4 \\ -5.2 \end{bmatrix}.$$

Hierop passen we kleinste kwadraten toe in Matlab:

```

>> x = [-2 -0.6 0.8 2.2 3.6 5]';
>> y = [15.9 3.7 7 4 -4.4 -5.2]';
>> A = [exp(-x) , sin(x) , cos(x)]
A =
    7.389056098930650  -0.909297426825682  -0.416146836547142
    1.822118800390509  -0.564642473395035  0.825335614909678
    0.449328964117222  0.717356090899523  0.696706709347165
    0.110803158362334  0.808496403819590  -0.588501117255346
    0.027323722447293  -0.442520443294852  -0.896758416334147
    0.006737946999085  -0.958924274663138  0.283662185463226

>> coef = A \ y
coef =
    3.001790011604405
    6.006140110917550
    1.985037158083168

```

```

>> %alternatief:
>> [Q,R] = qr(A); coef = R \ (Q'*y);

```

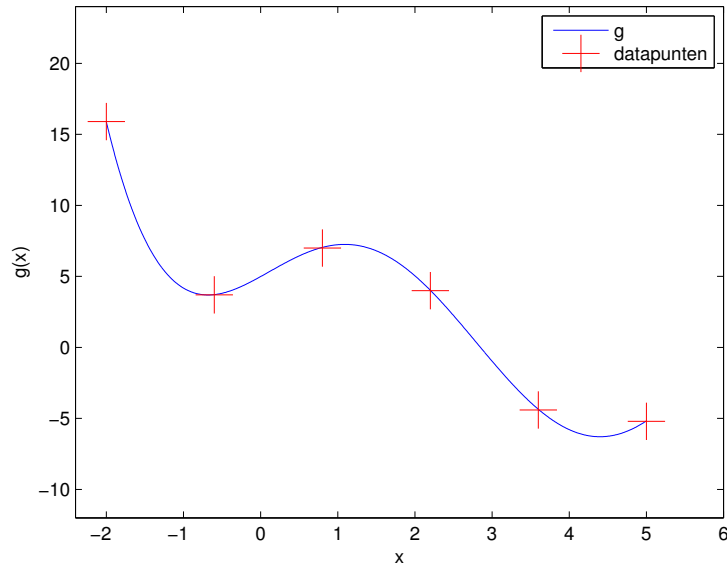
Dus $a = 3.001790011604405$, $b = 6.006140110917550$ en $c = 1.985037158083168$.

We plotten g in het interval $[-3, 5]$, samen met de datapunten:

```

g = @(t) coef(1).*exp(-t) + coef(2).*sin(t) + coef(3).*cos(t);
xx = linspace(-2,5,1000);
plot(xx, g(xx));
hold on;
plot(x,y , 'Marker' , '+' , 'linestyle' , 'none' , 'color' , 'red' , 'Markersize' , 20);
axis(1.2 * axis());
xlabel('x'); ylabel('g(x)');
legend('g' , 'datapunten');

```


3. (a) Bepaal de coëfficiënten van de kwadratuurformule

$$\int_{-4}^6 f(x) dx \approx Q(f) = w_1 f\left(1 - \sqrt{15}\right) + w_2 f(\beta) + w_3 f\left(1 + \sqrt{15}\right)$$

zodat de graad wordt gemaximaliseerd.

- (b) Bepaal de constanten p en α in de uitdrukking

$$\int_{-4}^6 f(x) dx = Q(f) + \alpha f^{(p)}(\xi)$$

met $\xi \in [-4, 6]$. Wat is de graad van Q ?

Oplossing:

- (a) Er zijn 4 coëfficiënten om te bepalen, dus we leggen 4 vergelijkingen op:

```
Q := f -> w[1]*f(1-sqrt(15))+w[2]*f(beta)+w[3]*f(1+sqrt(15)):
solve({int(1, x = -4 .. 6) = Q(x->1),
      int(x, x = -4 .. 6) = Q(x->x),
      int(x^2, x = -4 .. 6) = Q(x->x^2),
      int(x^3, x = -4 .. 6) = Q(x -> x^3)});
```

$$\left\{ \beta = 1, w_1 = \frac{25}{9}, w_2 = \frac{40}{9}, w_3 = \frac{25}{9} \right\}$$

```
assign(%);
```

$$Q(f) = \frac{1}{9} \left(25f\left(1 - \sqrt{15}\right) + 40f(1) + 25f\left(1 + \sqrt{15}\right) \right)$$

- (b) We bepalen de graad van Q . De graad is minstens 3. We gaan na of de graad hoger is:

```
simplify(int(x^4, x = -4 .. 6) = Q(x -> x^4));
```

$$1760 = 1760$$

`simplify(int(x^5, x = -4 .. 6) = Q(x -> x^5));`

$$\frac{21280}{3} = \frac{21280}{3}$$

`simplify(int(x^6, x = -4 .. 6) = Q(x -> x^6));`

$$\frac{296320}{7} \neq 38760$$

De graad is 5. De p in de foutterm is dus gelijk aan 6. We bepalen α door de f in

$$\int_{-4}^6 f(x) dx = Q(f) + \alpha f^{(6)}(\xi)$$

in te vullen met $f(x) = x^6$.

$$\frac{296320}{7} = 38760 + \alpha 6!$$

$$\alpha = \frac{625}{126}$$

Besluit:

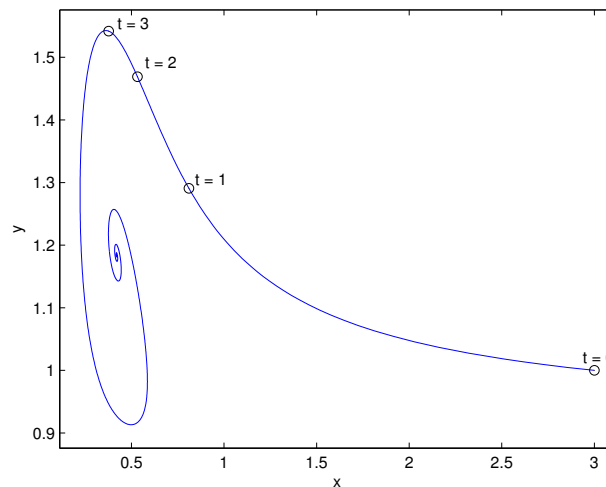
$$\int_{-4}^6 f(x) dx = Q(f) + \frac{625}{126} f^{(6)}(\xi)$$

Zie het bestand `vraag3.maple.txt`.

4. Gegeven is het beginwaardeprobleem

$$\begin{bmatrix} x' \\ y' \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 2x(1-x) - \frac{xy}{x+0.6} \\ -\frac{y}{4} + \frac{xy}{x+0.6} - \frac{y^2}{5(y^2 + \frac{1}{16})} \end{bmatrix}, \quad \begin{bmatrix} x(0) \\ y(0) \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 3 \\ 1 \end{bmatrix}.$$

Naarmate de tijd t toeneemt zal $\begin{bmatrix} x(t) \\ y(t) \end{bmatrix}$ convergeren naar een bepaald punt. Zie de figuur.

Dit punt noemt men een stabiel evenwichtspunt. Ga hierbij als volgt te werk om dit evenwichtspunt te berekenen:

- (a) Gebruik `ode45` om vanuit de beginwaarde een schatting te bekomen van dit evenwichtspunt. Bereken de waarde waarbij $t = 50$ en gebruik dit in 4b.
- (b) Maak gebruik van de schatting uit 4a om de waarde van dit evenwichtspunt te verbeteren. Hierbij kan je gebruik maken van de eigenschap dat de afgeleide van een functie naar de tijd in een evenwichtspunt nul is. Bereken het punt nauwkeurig tot minstens 13 cijfers na de komma.

Oplossing: We beginnen met de differentiaalvergelijking te implementeren als de functie f . Deze functie is van de vorm $\mathbf{y}' = f(t, \mathbf{y})$.

$$f\left(t, \begin{bmatrix} x \\ y \end{bmatrix}\right) = \begin{bmatrix} 2x(1-x) - \frac{xy}{x+0.6} \\ -\frac{y}{4} + \frac{xy}{x+0.6} - \frac{y^2}{5(y^2 + \frac{1}{16})} \end{bmatrix}$$

Voor stap (a) berekenen we de schatting als volgt:

```
[t,Y] = ode45(@f , [0,50] , [3;1] );
```

De laatste waarde van de vector \mathbf{t} is 50, we vinden de schatting op de laatste lijn van \mathbf{Y} .

```
schatting = Y(end,:)'
```

```
schatting =
0.419404975628702
1.181531848199056
```

Deze waarde voor het evenwichtspunt gaan we nu verbeteren door de methode van Newton toe te passen. In het evenwichtspunt $[x_e, y_e]^T$ geldt dat de afgeleide naar de tijd nul is. Dus

$$\begin{bmatrix} 2x_e(1-x_e) - \frac{x_e y_e}{x_e+0.6} \\ -\frac{y_e}{4} + \frac{x_e y_e}{x_e+0.6} - \frac{y_e^2}{5(y_e^2 + \frac{1}{16})} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 \\ 0 \end{bmatrix}$$

Het evenwichtspunt vinden we als een nulpunt van f . Merk op dat f onafhankelijk is van t . We steunen op het bestand `NewtonMethode.m` uit de oefeningen van hoofdstuk 5 (opgenomen in het bestand `vraag4.m`).

```
evenwichtspunt = NewtonMethode(@(x) f(-1,x) , @(x) Jf(x), schatting)
```

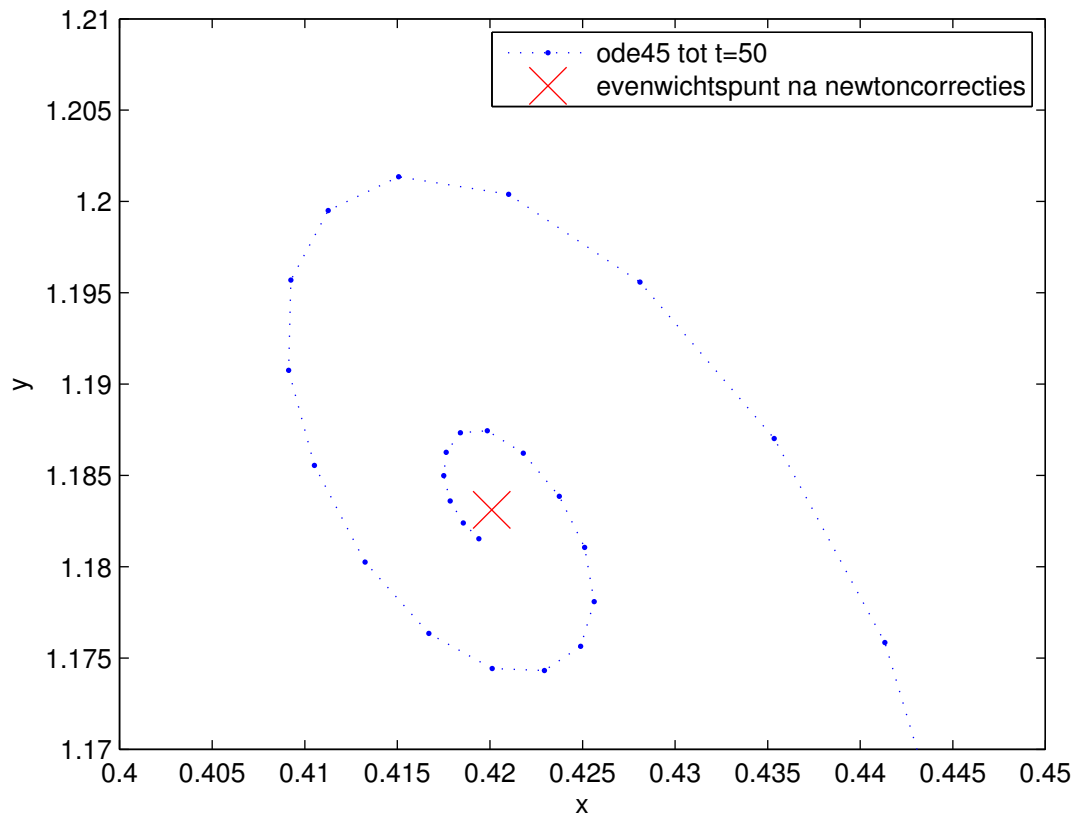
Correcties via Newton's Methode:

it	deltanorm	f(X)
1	1.58724678e-03	1.26692574e-06
2	3.23584104e-06	2.94375635e-13
3	5.85763256e-13	5.55111512e-17
4	1.22339794e-16	5.55111512e-17

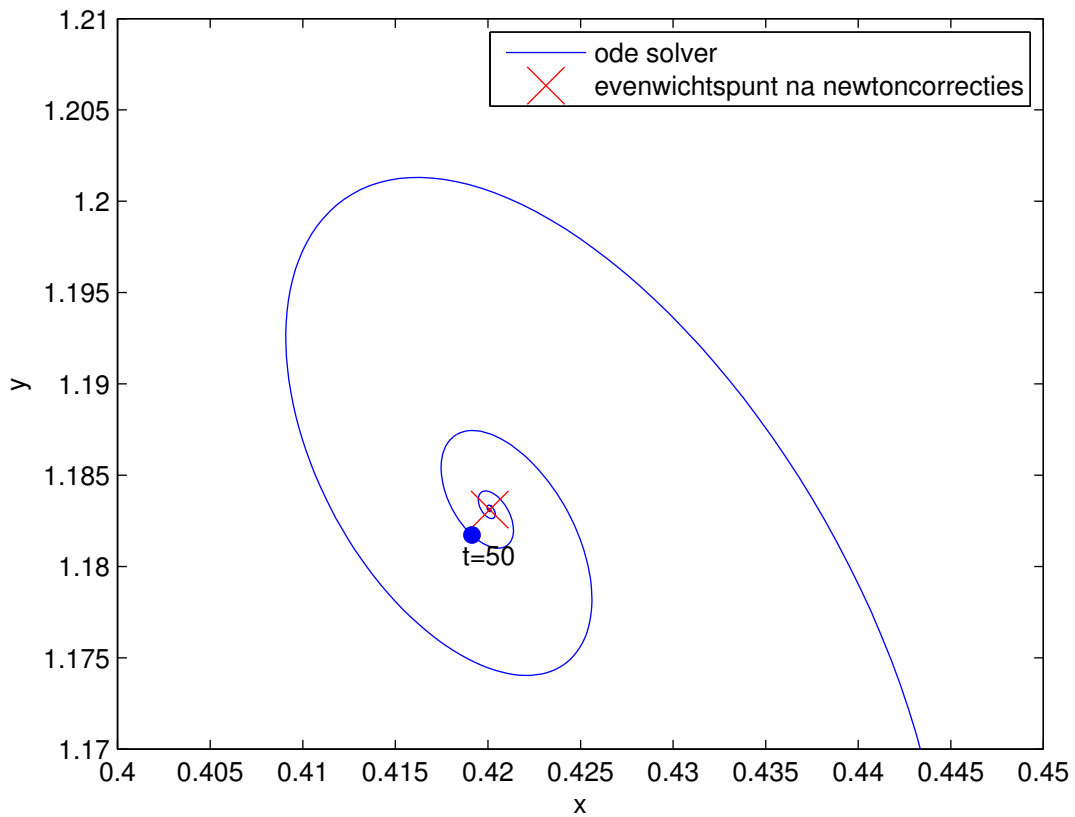
```
evenwichtspunt =
0.420095593848104
1.183115859137302
```

Aangezien f onafhankelijk is van t vullen we voor t een willekeurige waarde in. De jacobiaan \mathbf{Jf} hebben we berekend met de hulp van Maple. Als stopvoorwaarde gebruiken we $\|\delta\|_\infty < 10^{-13}$, met δ de correctie in een Newtoniteratiestap.

Het resultaat van stap (a) en stap (b) is te zien op de volgende figuur.

Ter verificatie kan men een *ODE solver* toepassen met hogere eindwaarden van t om de convergentie naar het berekende punt te bevestigen:

De volgende code, ook terug te vinden in het bestand *vraag4.m*, lost de volledige oefening op:

```
function vraag4
    [t,Y] = ode45(@f , [0,50] , [3;1] );

    plot(Y(:,1) , Y(:,2) , 'linestyle' , ':' , 'Marker' , '.');
    hold on; xlabel('x'); ylabel('y');

    format long;
    schatting = Y(end,:)'
    evenwichtspunt = NewtonMethode(@(x) f(-1,x) , @(x) Jf(x) , schatting)

    plot(evenwichtspunt(1) , evenwichtspunt(2) , 'Marker' , 'X' , 'linestyle' , 'none' , 'color' ,

    axis([0.40 0.45 1.17 1.21])
    legend('ode45 tot t=50' , 'evenwichtspunt na newtoncorrecties');
end
```

```
function Y = f(t,Y)
    x = Y(1);
    y = Y(2);
    Y(1) = 2*x*(1-x) - (x*y)/(x+0.6);
    Y(2) = -y/4 + (x*y)/(x+0.6) - (0.2*y*y)/(y*y + 1/16);
```

```

end
function jac = Jf(Y)
    jac = zeros(2,2);
    x = Y(1);
    y = Y(2);
    jac(1,1) = 2 - 4*x - y/(x + 0.6) + (x*y)/(x+0.6)^2;
    jac(1,2) = - x / (x+ 0.6);
    jac(2,1) = y/(x+0.6) - (x*y)/(x+ 0.6)^2;
    jac(2,2) = -0.25 + x/(x+0.6) - 0.4*y / (y^2 + 1/16) + (0.4*y^3) / (y^2 + 1/16)^2;

end

function [X,k] = NewtonMethode(F, Jf, X)
    deltaTol = 10^-13;
    maxIt = 50;
    k = 0;
    delta=Inf;
    Fx = F(X);

    disp('it      deltanorm      f(X)');
    while (delta > deltaTol) && (k <= maxIt)
        delta = (Jf(X) \ -Fx);
        X = X + delta;
        Fx = F(X);
        delta = norm(delta,Inf);
        k = k+1;
        fprintf('%3i %15.8e %15.8e\n' ,k , delta, norm(Fx,Inf));
    end
end
end

```